УДК 612.825.8:613.685

ДОСЛІДЖЕННЯ УМОВ І ХАРАКТЕРУ ПРАЦІ, ЇХ ВПЛИВУ НА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ МИРОТВОРЦІВ У ЛІБЕРІЇ ТА ІРАКУ (повідомлення перше)

Швець А.В.[1], Кальниш В.В.[2]

[1]НДІ проблем військової медицини ЗС України, м. Ірпінь

[2]Українська військово-медична академія, м. Київ

Вивчено дію шести груп чинників, що суттєво впливали на боєздатність миротворців у Ліберії та Іраку. Серед них найшкідливішими були чинники психоемоційної природи, що формували високий ступінь напруженості праці. Виявлено суттєві відмінності умов професійної діяльності миротворців у Ліберії та Іраку.

Ключові слова: умови діяльності, миротворчі контингенти, мікроклімат

Вступ

За роки незалежності Уряд України все більше приділяє уваги міжнародному співробітництву в рамках програм ООН. Однією з форм такого співробітництва є участь у миротворчих місіях. Діяльність військовослужбовців у цих умовах докорінно відрізняється від їхньої служби в Україні. Специфікою миротворчої діяльності, як правило, є постійно діючий комплекс природних, службових та побутових чинників (клімато-географічні, медико-біологічні, інформаційно-ергономічні, соціально-психологічні тощо) [1].

Більшість з цих чинників впливають на миротворців як під час виконання службових обов'язків, так і в умовах проведення ними вільного часу, відпочинку, сну і т.ін. За таких умов виконання особовим складом поставлених завдань набагато ускладнюється.

Незважаючи на постійне удосконалення комфортності перебування військовослужбовців під час виконання миротворчої місії, чинники клімату та мікроклімату завжди будуть справляти негативний вплив, що потребує високої резистентності організму миротворця [2]. Сполучення різнорідних за своєю природою комплексу чинників, безперервність, тривалість і одночасність їх дії на організм підсилюють шкідливий ефект [3–6].

Оскільки трудова діяльність впливає на здоров'я і працездатність миротворців, важливим є вивчення особливостей їхньої праці. Окреслена проблема є комплексною і має багато аспектів, у тому числі суто професійний, фізіологічний, гігієнічний, медичний, психологічний, соціальний, і привертає до себе увагу фахівців різних галузей [2]. Виникає необхідність більш повного і зваженого урахування несприятливих чинників, що безпосередньо формують сукупний вплив на організм і, зокрема, на психофізіологічні функції працюючої людини [7].

У світовій літературі інформація про діяльність миротворців дуже нечисленна. Так, за даними [8], більшість миротворців Збройних сил Великобританії мали стресові розлади не стільки від небезпечності ситуації, скільки від професійних труднощів. Інші дослідження свідчать про існування досить значної варіабельності зв'язку між професійним задоволенням та професійним стресом серед інструкторів льотного складу Повітряних сил США [9]. Проте, більшість досліджень, в основному, спрямовано на вивчення розвитку посттравматичних станів і синдромів [1, 10–12, ін.].

Є також відомості про віддалені наслідки для здоров'я військовослужбовців, які брали участь у діяльності контингентів військ в Афганістані, Чечні та Іраку [13, 14]. Ці розробки, як правило, висвітлюють окремі сторони трансформації психіки військовослужбовців під час і після проведення відповідних кампаній. Гігієнічним проблемам, спрямованим на вивчення умов праці, особливо миротворчих контингентів, приділяється уваги значно менше. У зв'язку зі значним впливом умов праці миротворців на їхнє здоров'я та боєздатність вивчення цієї проблеми набуває пріоритетного значення.

Метою даної роботи є вивчення особливостей впливу умов праці на психофізіологічний статус військовослужбовців, що брали участь у миротворчих операціях в Іраку та Ліберії.

Матеріали та методи дослідження

Оскільки до лав миротворчих контингентів набираються особи молодого віку з гарним станом здоров'я і значними функціональними резервами, абсолютні показники умов праці не завжди відбивають реакцію організму на діючі чинники трудового середовища. Тому для гігієнічної практики ду-

же важливим є вивчення не тільки об'єктивних параметрів, але й оцінок їхнього суб'єктивного відбиття в психіці працівників. Ця значущість визначається кількома причинами, серед яких, на наш погляд, найбільш вагомими є такі. По-перше, суб'єктивні оцінки трудового середовища дають можливість оцінити ставлення людини до окремих сторін життя і трудової діяльності, що, як правило, пов'язано з об'єктивними фізіологічними процесами, які відбуваються в організмі. По-друге, аналіз суб'єктивних відчуттів дає можливість виявити ті чинники, що значною мірою лімітують життєдіяльність людини. Крім того, цілу низку показників напруженості праці не можна оцінити кількісними методами. Тому дослідження суб'єктивних оцінок параметрів трудового середовища надасть можливість більш повно охарактеризувати специфіку впливу трудового навантаження і умов праці на військовослужбовців миротворчих контингентів. Тому доцільно використовувати такий підхід до досліджень, що спрямований на аналіз суб'єктивних відчуттів, які формуються під дією чинників трудового середовища.

Як досліджувані було обрано миротворців, які проходили службу в суттєво різних кліматичних зонах (Ірак і Ліберія) і виконували роботу операторів спостереження (водіння транспортних засобів), але мали суттєво різне за складністю трудове навантаження (водії автомобілів у Іраку і вертольотчики у Ліберії).

Після попереднього (пілотного) опитування миротворців і аналізу отриманих даних було розроблено спеціальну анкету (на основі чинної «Гігієнічної класифікації праці...» [15] та методичних рекомендацій [15]), що складалася з 45 питань, спрямованих на встановлення дії на організм людини комплексу чинників зовнішнього середовища. Для складання цієї анкети було застосовано методику семантичного диференціалу, розроблену C.E.Osgood (1957) та вдосконалену C.C.Cogliser (1994) [17]. Сутність цієї методики полягає у тому, що досліджуваний об'єкт (за такий можна прийняти поняття у вербальній чи невербальній формі) оцінюють шляхом співвідношення з однією з фіксованих точок шкали, яка задається полярними за значеннями ознаками (що виражаються прикметниками). Таким чином, семантичний диференціал є комбінацією метода контролюючих асоціацій та процедури шкалювання [18].

Зазначені анкети заповнювали миротворці, які один чи два рази брали участь у миротворчих місіях в Іраку (30 осіб) і Ліберії (20 осіб). Аналіз отриманих результатів проводили методами варіаційної статистики за допомогою пакета STATISTICA 6.0 [19].

Результати дослідження та їх обговорення

Перш за все, військовослужбовці, які прибули на службу, стикаються з дією комплексу кліматогеографічних чинників. Так, Ліберія є країною з жарким і вологим кліматом. В цих умовах новоприбулі військовослужбовці, як правило, переоцінюють можливості свого організму і при виконанні конкретних завдань виявляють безпечність або відверто нехтують правилами захисту себе від впливу високої температури. Внаслідок цього в організмі виникають порушення терморегуляції, особливо в умовах інтенсивного фізичного навантаження і підвищеної вологості. Найбільш характерними тепловими ураженнями, що тут зустрічаються, є: тепловий удар, теплове виснаження, сонячний удар, тропічна напітниця.

У республіці Ірак основною кліматичною проблемою є спека. Найвищі показники температури повітря досягають 46–50°С і спостерігаються в центральній та південній частині країни в період від другої половини травня і майже до середини жовтня. Зима – відносно тепла і м'яка, із середньою температурою повітря 12–14°С. Іншою проблемою перебування в цій місцевості є різкі перепади температури повітря протягом доби. У центральній частині країни, де дислокувались підрозділи миротворчого контингенту, у період переходу від літа до осені (жовтень-листопад) та від весни до літа (квітень-травень) зафіксовано перепади температури до 25 градусів: від 43 °С вдень до 18–20 °С вночі. Ще одну кліматичну проблему країни становлять піщані та пилові бурі, що спостерігаються на рівнинах та у пустельних місцевостях. Ці природні явища відбуваються від травня по жовтень і тривають протягом 1–3 діб, паралізуючи весь автомобільний та повітряний рух.

Результати впливу деяких кліматичних чинників на психофізіологічний статус військовослужбовців представлено в таблиці 1. Перш за все, привертає увагу велика розбіжність середньої максимальної температури в Іраку і Ліберії, наслідком чого є різний ступінь пристосованості військовослужбовців до дії кліматичних чинників. Зважаючи на суттєво вищу температуру повітря в Іраку, ніж у Ліберії, адаптованість військовослужбовців до клімату Ліберії, зокрема до добових коливань температури, є значно кращою. Імовірно, що ця різниця у відчутті адаптованості викликана певною неоднорідністю термостійкості миротворців, що перебували в Іраку. Підтвердженням цієї думки може бути наявність вірогідної від'ємної асиметрії відчуття температури поза приміщенням, що свідчить про наяв-

Таблиця 1

Відчуття впливу зовнішнього середовища у миротворців, що проходили службу в Іраку та Ліберії

№	Показники	Ірак			Ліберія		
		M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)	M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)
1	Суб'єктивна оцінка температури поза приміщеннями (1–7 балів)	6,77±0,24	-1,33**	7,90***	6,70±0,11	-0,95	-1,24
2	Суб'єктивна оцінка температури в приміщеннях (1–7 балів)	3,57±0,24	0,29	1,00	3,75±0,14	-2,44*	4,77**
3	Вплив вологості зовнішнього середовища на працездатність (1–100 балів)	23,66±6,18	1,54**	-0,50	26,8±3,92	-0,08	-1,46
4	Вплив забрудненості пилом повітря на працездатність (1–100 балів)	63,94±6,54	-0,67	-0,72	41,5±4,60^^	-0,10	-1,44
5	Рівень впливу на працездатність виходів з приміщень (1–100 балів)	36,14±6,66	0,70	4,75***	39,0±4,96	-0,32	-1,19
5.1	Кількість виходів з приміщень, разів	12,78±1,52	1,53**	-1,18	16,45±2,03	1,10	1,55
5.2	Тривалість перебування поза приміщеннями, год.	10,60±0,88	0,25	3,01**	9,40±0,45	-0,36	-0,34
6	Рівень пристосування до добових розбіжностей температури (1–100 балів)	64,46±5,92	-0,85	0,31	86,6±2,2^^^	-2,94**	10,46
6.1	Середня мінімальна температура, °С	25,53±1,76	-0,13	-1,16	22,90±0,77	2,27*	7,91
6.2	Середня максимальна температура, °С	53,83±1,72	-1,23	0,60	35,00±0,66^^^	2,13*	6,95
7	Відчуття пристосованості до нових умов служби (1–100 балів) (*тривалість періоду адаптації, дні*)	95,3±2,52 *(16,9±4,5)*	-2,86***	-0,26	95,55±1,7 *(16,0±3,0)*	-1,59**	1,79
8	Ефективність заходів щодо нормалізації впливу факторів зовнішнього середовища (1–100 балів)	70,0±6,18	-0,88	-0,55	62,80±7,1	-0,74	-0,94

*Примітка: **, *** – вірогідність асиметрії й ексцесу за Стьюдентом відповідно на рівні P<0,01 і P<0,001;*
^^, ^^^- вірогідність різниці середніх за критерієм Манна-Уїтні відповідно на рівні P<0,01, P<0,001.

ність достатньо великої групи людей з більш низькими значеннями цього параметра, а також про існування невеликого контингенту, який гірше переносить підвищену температуру повітря.

Очікуваним є суттєво різне сприйняття впливу забрудненості пилом у миротворчих контингентів Іраку і Ліберії, що викликано значно меншою запиленістю повітря в Ліберії. Проте, сприйняття «низької» вологості в Іраку та «високої» в Ліберії перебуває на однаковому, досить помірному, рівні. Але наявність суттєвої позитивної асиметрії розподілу цього параметру у військовослужбовців в Іраку може свідчити про наявність певної групи військовослужбовців, на яких значно впливає низька вологість повітря у цьому регіоні.

Підсумовуючи вплив кліматичних чинників на військовослужбовців миротворчих контингентів Іраку та Ліберії, слід зазначити, що, в основному, і «сухий» і «вологий» клімат цих регіонів досить добре переноситься військовослужбовцями, про що свідчить високий рівень їхньої пристосованості до служби (в середньому 2,5–3 тижні). Мабуть, формуванню цього стану дуже сприяють заходи, що застосовувались для нормалізації впливу чинників зовнішнього середовища і «гарна» підготовленість військовослужбовців до проведення миротворчої місії.

Для детальної характеристики впливу чинників навколишнього середовища потрібно залучити певні дані щодо емоційного «фону», який виникає у військовослужбовців миротворчих місій (табл. 2). На формування цього «фону», певно, впливає специфіка служби і кліматичної зони перебування миротворчих контингентів. З таблиці 2 видно, що рівень відчуття страху, тривоги, внутрішнього напруження, загрози життю від небезпечних представників фауни та флори (отруйні змії, скорпіони, комахи і т.ін. та отруйні рослини) більше ніж удвічі відрізняється у миротворців, що проходять службу у Ліберії. Проте, середні рівні цих відчуттів дуже далекі від максимально можливих значень, навіть у представників цієї групи військовослужбовців.

Виникнення дискомфорту від культурно-етнічних розбіжностей у представників обох контингентів проявляється слабко. Це свідчить про доброзичливий характер поведінки українських миротворців. Разом з тим, у ліберійському контингенті спостерігається вірогідна асиметрія розподілу цьо-

Таблиця 2

Відчуття впливу трудового середовища у миротворців, що проходили службу в Іраку та Ліберії

№	Показники	Ірак			Ліберія		
		M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)	M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)
23	Відчуття страху, тривоги, внутрішнього напруження від загрози захворіти місцевими інфекціями (1–100 балів)	20,74±5,52	1,68**	1,56	45,5±6,88^^	0,46	-1,05
24	Рівень загрози життю та виникненню захворювань від небезпечних представників фауни та флори (1–100 балів)	18,4±5,12	2,05**	3,63**	39,2±5,74^^	0,91	0,35
25	Рівень виникнення дискомфорту від культурно-етнічних розбіжностей (1–100 балів)	15,0±3,22	1,34	0,11	23,7±5,68	1,76**	1,83

*Примітка: ** – вірогідність асиметрії й ексцесу за Стьюдентом відповідно на рівні P<0,01;*
^^ – вірогідність різниці середніх за критерієм Манна-Уїтні на рівні P<0,01.

го показника, що є наслідком наявності окремої групи осіб, в яких відчуття дискомфорту проявляється більш виражено.

На діяльність людей, які виконують свої обов'язки в умовах миротворчих місій, суттєво впливає комплекс чинників, що формують напруженість їх праці. Оцінки дії цих чинників наведено в таблиці 3. Основним чинником, що формує різницю цих оцінок у військовослужбовців, які перебували в Іраку і Ліберії, напевно, є специфіка їх операторської діяльності. У першому випадку — це діяльність водіїв автотранспорту, в другому — вертольотчиків. Діяльність вертольотчиків вірогідно є складнішою за своїм змістом і характером, більш відповідальною і менш одноманітною. Проте тривалість роботи водіїв є значно більшою і характеризується

Таблиця 3

Відчуття впливу напруженості праці миротворців, що проходили службу в Іраку і Ліберії

№	Показники	Ірак			Ліберія		
		M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)	M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)
9	Складність змісту роботи за інтенсивністю прийняття рішень (1–4 балів)	2,67±0,18	0,07	-1,13	3,2±0,14^	-0,12	-0,21
10	Інтенсивність коригуючих дій в трудовій діяльності (1–4 балів)	2,40±0,20	0,34	-1,27	2,9±0,20	-0,25	-0,85
11	Службові функції, пов'язані з контролем якості діяльності (1–4 балів)	2,23±0,20	0,39	-1,04	2,6±0,20	-0,08	-0,47
12	Інтенсивність діяльності (1–4 балів)	2,37±0,19	0,46	-0,99	3,2±0,22^^	-0,44	-2,02*
13	Тривалість напруженої роботи від робочого дня, год	8,97±0,75	1,18*	0,79	6,75±0,64^	0,61	-0,69
14	Відчуття напруженості від інтенсивності команд і сигналів за робочий день (1–100 балів)	33,26±4,56	0,44	0,04	46,9±6,26	-0,28	-0,99
15	Ступінь відповідальності за результат власної діяльності (1–4 балів)	2,27±0,23	0,35	-1,57	3,65±0,2^^^	-2,64**	5,89***
16	Рівень психологічної напруги при виконанні повсякденної роботи (1–100 балів)	45,4±6,26	0,14	-1,18	53,5±7,48	-0,26	-1,73
17	Одноманітність роботи (1–100 балів)	72,68±5,48	-1,10	0,10	48,7±7,6^	0,06	-1,75
18	Час пасивної роботи без зовнішніх дій за робочий день, год.	2,23±0,43	0,95	-0,27	2,75±0,27	1,58**	1,67
19	Середня тривалість робочого дня, год	11,33±0,74	1,27*	1,84	11,1±0,57	0,47	0,12
20	Складність змінності у роботі (1–4 балів)	3,4±0,20	-1,49**	0,46	2,75±0,30	-0,23	-1,87
21	Дотримання періодичності регламентованих перерв (1–100 балів)	77,06±5,32	-1,61**	1,63	46,4±7,78^^	0,20	-1,72
22	Рівень впливу на працездатність неправильного розпорядку дня (1–100 балів)	30,0±6,08	1,00	-0,23	36,8±5,76	0,26	-0,81

*Примітка. Тут і в табл. 4–6: *,**,*** – вірогідність асиметрії й ексцесу за Стьюдентом відповідно на рівні P<0,05, P<0,01 і P<0,001; ^, ^^, ^^^ – вірогідність різниці середніх за критерієм Манна-Уїтні на рівні P<0,05, P<0,01, P<0,001.*

кращим дотриманням періодичних регламентованих перерв. Як було показано нами раніше, напруженість праці водіїв оцінюється як 3.1, а вертольотчиків – 3.2 [20].

Оскільки робота операторів рухомих об'єктів (водіїв і вертольотчиків) характеризується підвищеним впливом інформаційного чинника, доцільно розглянути його більш детально. Ці дані наведено в таблиці 4. Тут привертають увагу підвищені рівні відчуття дії певних складових інформаційного чинника у миротворців як Іраку, так і Ліберії. Особливо високим є вплив виходу з ладу технічних засобів. Цей вплив, безперечно, більш суттєвий у вертольотчиків, ніж у водіїв автотранспорту. Крім того, спостерігається значна асиметрія обговорюваного параметра у вертольотчиків у бік превалювання більш високих оцінок, а значна величина ексцесу свідчить про суттєву неоднорідність оцінок цього параметру вертольотчиками. Тут можна казати також про наявність непідготовленості певних технічних засобів до функціонування в умовах несприятливого клімату і підвищеної небезпеки. А цей чинник є добре регульованим і залежить від організації технічного постачання миротворчих контингентів.

Суттєвим чинником у миротворчій діяльності є важкість праці (табл. 5). Особливістю діяльності вертольотчиків є значно менша вага перенесеного вантажу і рівня зручності робочої пози. Навіть у водіїв відчуття дії цих складових важкості праці не перевищують середніх значень обговорюваного чинника. Разом з тим, зважаючи на суттєву асиметрію і ексцес ваги вантажу, що переноситься руками, можна відмітити об'єктивне існування групи осіб, які переносять більший вантаж. Це підтверджує наявність недостатньої організації і раціоналізації праці у частини миротворців (10 % у Ліберії та 20% в Іраку).

Таблиця 4

Відчуття впливу компонентів інформаційного чинника напруженості праці миротворців, що проходили службу в Іраку та Ліберії

№	Показники рівня впливу на професійну діяльність	Ірак			Ліберія		
		M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)	M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)
30	високої відповідальності завдань (1–100 балів)	55,4±6,84	-0,20	-1,58	66,2±6,92	-0,78	-0,91
31	небезпечності ситуації (1–100 балів)	67,6±5,86	-0,68	-1,02	67,8±6,1	-0,47	-0,65
32	непередбачуваності, невизначеності ситуацій (1–100 балів)	61,54±5,92	-0,29	-1,38	60,1±8,0	-0,32	-1,66
33	дефіциту інформації (1–100 балів)	51,66±6,72	-0,05	-1,72	61,5±8,26	-0,61	-1,55
34	великого об'єму інформації (1–100 балів)	46,66±6,36	0,39	-1,47	41,5±7,3	0,24	-1,75
35	порушення ритму надходження інформації (1–100 балів)	51,8±6,62	0,09	-1,65	50,6±8,0	0,06	-1,96
36	дефіциту часу (1–100 балів)	50,26±6,44	0,15	-1,55	48,5±6,66	0,02	-1,41
37	високого темпу роботи (1–100 балів)	52,54±6,28	0,08	-1,52	50,0±6,96	-0,00	-1,55
38	відволікаючих чинників на роботу (1–100 балів)	56,2±6,88	-0,05	-1,85	44,5±7,96	0,46	-1,64
39	виходу з ладу технічних засобів (1–100 балів)	69,4±6,46	-0,90	-0,86	86,3±4,42^	-3,31***	12,62***

Таблиця 5

Відчуття впливу важкості праці миротворців, що проходили службу в Іраку і Ліберії

№	Показники	Ірак			Ліберія		
		M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)	M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)
26	Вага вантажу, що переносилась в руках на відстань більше 5 метрів, кг	19,19±4,15	2,49***	6,61***	5,8±1,85^^	4,12***	17,69***
27	Рівень комфортності нахилів корпусу (1–100 балів)	49,94±6,3	-0,04	-1,33	6,1±0,52^^^	-0,11	-1,48
28	Складність притаманної робочої пози (1–4 бали)	1,97±0,21	0,78	-0,91	1,6±0,18	0,91	-0,83
29	Відстань переміщень пішки за робочий час, км	4,21±0,64	0,62	-1,04	6,0±0,74	1,29*	1,54

Таблиця 6

Відчуття впливу побутового чиннику на миротворців, що проходили службу в Іраку і Ліберії

№	Показники	Ірак			Ліберія		
		M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)	M±m	Коеф. асиметрії (As)	Коеф. ексцесу (Ex)
40	Смакова якість води (1–100 балів)	79,14±5,4	-1,54**	1,34	27,7±5,8^^^	1,06	-0,17
41	Якість організації харчування (1–100 балів)	93,86±1,82	-3,55***	13,59***	67,6±5,94^^^	-1,10	0,96
42	Регулярність харчування (1–100 балів)	94,06±1,3	-2,29**	5,43***	75,1±6,0^^	-1,23	0,64
43	Задоволеність умовами розміщення (1–100 балів)	88,8±3,9	-3,09***	10,29***	75,3±6,12	-1,52**	1,48
44	Рівень негативного впливу недостатньої організації спортивно-масових заходів та відпочинку (1–100 балів)	31,54±6,9	0,88	-0,82	60,5±3,74^^	-0,24	0,33
45	Рівень негативного впливу невідповідності у спорядженні (за 100 балами)	47,06±7,48	0,06	-1,71	47,2±6,86	-0,03	-1,86

Як відомо, побутовий чинник теж суттєво впливає на здоров'я і працездатність працівників. Деякі його параметри у різних миротворчих місіях суттєво відрізняються (табл. 6). Особливістю побуту миротворців Ліберії є суттєво гірші якість води, якість і регулярність харчування. Проте ці параметри у миротворців Іраку є більш неоднорідними, що свідчить про різний рівень обслуговування в окремих групах цього контингенту. У військовослужбовців, що проходять службу в Ліберії, спостерігається гірша (ніж у миротворців Іракського контингенту) організація спортивно-масових заходів. Якщо аналізувати узагальнений показник якості побуту — задоволеність умовами розміщення, то потрібно констатувати, що цей параметр виявляється на високому рівні у миротворців як в Іраку, так і в Ліберії, і за своїм значенням вірогідно не відрізняється. Цікаво, що цей показник в обох миротворчих контингентах є неоднорідним і має суттєву асиметрію у бік ще вищих ступенів відчуття задоволеності умовами розміщення.

Таким чином, «сухий» (в Іраку) і «вологий» (в Ліберії) клімат регіонів, де проходять службу українські миротворчі контингенти, досить добре переноситься військовослужбовцями, про що свідчить їх швидке пристосування до служби (в середньому 2,5—3 тижні). У миротворців, що проходять службу в Ліберії, спостерігається підвищений порівняно з групою «іракців» рівень відчуття страху, тривоги, що вірогідно призводить до підвищення нервово-емоційного напруження. Діяльність вертольотчиків (Ліберія) вірогідно більш складна за своїм змістом і характером, більш відповідальна і менш одноманітна; тривалість роботи водіїв (Ірак) значно більша, але характеризується кращим дотриманням періодичних регламентованих перерв. Згідно з «Гігієнічною класифікацією праці...» (2001 р.) виявлено, що умови та характер праці відрізняються у миротворчих контингентів за параметрами напруженості та відповідають класам шкідливості другого ступеня у миротворців Ліберії та шкідливості першого ступеня у миротворців Іраку.

Література

1. Taylor A.J.W. Occupational Stress and Peacekeepers//Australasian J. Disaster & Trauma Studies.– 2004.– V.1.– P. 34–47.

2. McMillan G.H. Strategic planning for military occupational health care//Military Medicine.– 2005.– V.170.– №9.– P. 48–55.

3. Кундиев Ю.И., Навакатикян А.О., Кальниш В.В. Современные проблемы комбинированного действия на организм производственных и социально-бытовых факторов//Врачеб. дело.– 1993.– №5–6.– С. 35–41.

4. Рахманов Р.С., Фандеев В.А., Гришин Д.Б., Бабич А.В. Особенности процесса адаптации молодого пополнения военнослужащих к условиям жаркого климата//Матер. науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы адаптации к военной службе и психологической реабилитации участников боевых действий и антитеррористических операций».– Н.Новгород, 2001.– С. 81–84.

5. Бабич А.В. Физиолого-гигиеническая оценка адаптации военнослужащих к условиям жаркого влажного климата и обоснование способов ее неспецифической оптимизации: Автореф. дисс. ... канд. мед. наук: 14.00.07//Нижегородская государственная медицинская академия.– Н.Новгород, 2003.– 23 с.

6. Кощеев В.С., Кузнец Е.И. Физиология и гигиена индивидуальной защиты человека в условиях высоких температур.– М.: Медицина, 1986.– 254 с.

7. Розенблат В.В. О физиологической стоимости трудового процесса //Медицина труда и пром. экол.– 2000.– №7.– С. 17–22.

8. Thomas S., Dandeker C., Greenberg N. et al. Serving in Bosnia made me appreciate living in Bristol: stressful experiences, attitudes, and psychological needs of mem-

bers of the United Kingdom Armed Forces//Military Medicine.– 2006.– V.171.– №5.– P. 76–80.

9. Carbone E.G., Cigrang J.A. Job satisfaction, occupational stress, and personality characteristics of Air Force military training instructors//Military Medicine.– 2001.– V.166.– №9.– P. 8–20.

10. Cook J.M., Riggs D.S., Thompson R. et al. Posttraumatic stress disorder and current relationship functioning among World War II exprisoners of war//J. Family Psychol.– 2004.– V.18.– P. 36–45.

11. Calhoun P.S., Beckham J.C., Bosworth H.B. Caregiver burden and psychological distress in partners of veterans with chronic posttraumatic stress disorder//J. Traumatic Stress.– 2002.– V.15.– P. 205–212.

12. Bolton E., Roemer L., Orsillo S., Litz B.T. The relationship between self disclosure and symptoms of post traumatic stress disorder in peacekeepers deployed to Somalia//J. Traumatic Stress.– 2003.– V.16.– P. 203–210.

13. Koffman, R. L. Combat duty in Iraq and Afghanistan, mental health problems, and barriers to care//New Eng. J. Med.– 2004.– V.351.– P. 13–22.

14. Тарабрина Н.В. Основные итоги и перспективные направления исследований посттравматического стресса//Психол. журн.– 2003.– Т.24, №4.– С. 5–18.

15. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу, ГН 3.3.5–3.3.8; 6.6.1–083.– 2001 р.

16. Методика «Методы контроля. Физические факторы. Оценка теплового состояния человека с целью обоснования гигиенических требований к микроклимату рабочих мест и мерам профилактики охлаждения и перегревания»/Авт.-сост.: Р.Ф.Афанасьева, Л.А.Басаргина, Н.А.Бессонова и др.– М., 2004.– 20 с.

17. Cogliser C.C., Schriesheim C.A. Development and application of a new approach to testing the bipolarity of semantic differential items//Educational and Psychological Measurement.– 1994.– V.54.– P. 594–605.

18. Анастази А., Урбинаа С. Психологическое тестирование.– 7-е изд.– СПб.: Питер, 2005.– 688 с.

19. Боровиков В.П., Боровиков И.П. Statistica: Статистический анализ и обработка данных в среде Windows.– М: Филинъ, 1998.– 608 с.

20. Швець А.В., Лук'янчук І.А. Фізіолого-гігієнічна характеристика умов професійної діяльності військовослужбовців миротворчих контингентів ЗС України//Проблеми військової охорони здоров'я: Зб. наук. праць Української військово-медичної академії.– К., 2006.– Вип.16.– С. 382–387.

Швец А.В.[1], Кальниш В.В.[2]

ИССЛЕДОВАНИЕ УСЛОВИЙ И ХАРАКТЕРА ТРУДА И ИХ ВЛИЯНИЯ НА ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС УКРАИНСКИХ МИРОТВОРЦЕВ В ЛИБЕРИИ И ИРАКЕ (сообщение первое)

[1]НИИ проблем военной медицины ВС Украины, г. Ирпень
[2]Украинская военно-медицинская академия, г. Киев

Изучено действие шести групп факторов, существенно влияющих на боеспособность миротворцев в Либерии и Ираке. Среди них наиболее значимыми были факторы психоэмоциональной природы, формирующие высокую степень напряженности работы. Выявлены существенные отличия условий профессиональной деятельности миротворцев в Либерии и Ираке.

Ключевые слова: условия деятельности, миротворческие контингенты, микроклимат

Shvets A.V.[1], Kalnysh V.V.[2]

WORKING CONDITIONS AND CHARACTER OF WORK AND THEIR EFFECT ON PSYCHOPHYSIOLOGICAL STATUS OF UKRAINIAN PEACEKEEPERS IN LIBERIA AND IRAQ (the first COMMUNICATION)

[1]Research Institute of Military Medicine of Armed Forces of Ukraine, Irpin
[2]Ukrainian Military-Medical Academy, Kyiv

The action of six groups of factors which essentially influenced peacekeepers fighting capacity in Liberia and Iraq has been investigated. The most important of them were factors of neuropsychological nature, forming a high degree of intensity of work. The essential differences in professional activity conditions of peacekeepers in Liberia and Iraq have been revealed.

Key words: conditions of activity, peacekeepers contingents, microclimate

Надійшла: 21.11.2006

Контактна особа: Швець Андрій Володимирович, начальник науково-дослідної лабораторії медичного забезпечення в мирний час НДІ проблем військової медицини Збройних Сил України. Україна, Київська обл., м. Ірпінь 08203, вул. 11-а лінія, 1. тел. (8-297) 94 377 e-mail: avshvets@mail.ru